

Πρόσφυγες, μια απαιώνια τραγωδία, Μ. Πλωρίτης (επιφυλλίδα)

Μάριος Πλωρίτης

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Μια απαιώνια τραγωδία

«Μόχθων δ' ουν άλλος ύπερθεν ή γας πατρίας στέρεσθαι»

(Από τους πόνους πιο πικρό δεν έχει σαν να στερηθώ το χύμα μου το πατρικό)

Ευριπίδης, Μήδεια, στ. 649 (Μεταφρ. Π. Πρεβελάκη)

Ανάμεσα σε πολέμους και “ειρήνες” - όποιοι, όποιες, όπου Γης - το ανάλλαχτο «περιθωριακό» θέαμα μένουν οι τραγικές θεωρίες των προσφύγων - που, στην εποχή μας, έχουν πάρει διαστάσεις ανθρωπίνων ωκεανών πια. Στην Αφρική και στην Ασία, στην Ανατολική Ευρώπη και στη Μέση Ανατολή, παντού, μυριάδες μυριάδων απόκληροι «φεύγουν»-φεύγουν την πείνα ή/ και τον τρόπο για τις εσωτερικές τυραννίες ή τις ξενικές επιδρομές- και προσφεύγουν σε άλλες χώρες με την τρεμάμενη προσδοκία της επιβίωσης ή μιας καλύτερης διαβίωσης. Για να γνωρίσουν, εκεί, άλλους «πολέμους» και άλλους πόνους...

Η πρόσφατη καταστροφικότητα σύγκρουση στην Αραβική χερσόνησο (αλλά και οι άλλες, γειτονικές μας, προσφυγίες) συμπέσανε με τα 40 χρόνια απ' την καθιέρωση του UNHCR, του θεσμού του «Ανώτατου Επιτρόπου για τους Πρόσφυγες» του ΟΗΕ, που, απ' το 1951, έχει βοηθήσει 20 εκατομμύρια πρόσφυγες κάθε φυλής και κάθε ηπείρου[1].

Δεν χρειάζεται να πω, και πάλι, πόσο οι Έλληνες είμαστε ευαίσθητοι και «συμπάσχοντες» στο θέμα αυτό - εμείς, που από χρόνους παλαιότατους γνωρίσαμε την ανάγκη ή τον εξαναγκασμό σε φυγή, ξενιτεμό, μετανάστευση, εξορία, προσφυγιά. Έτσι, η λέξη «ξενιτιά» σε καμιάν άλλη γλώσσα δεν έχει, ίσως, τόσο βαθιά οδυνηρό νόημα όσο στη δική μας. Οι ξεριζωμοί και οι «χαμένες» πατρίδες ήταν απαιώνιο μέρος της μοίρας αυτού του λαού.

Για τούτο, και οι Έλληνες έχουν ιστορήσει και θρηνήσει τον ξενιτεμό και την προσφυγιά όσο ελάχιστοι άλλοι, στο πέρασμα των αιώνων. Από την Οδύσσεια ως το Δημοτικό τραγούδι, τα ελληνικά ποιήματα ή πεζογραφήματα για την «ξενιτεία» είναι από τα πιο αλγεινά της παγκόσμιας Γραμματείας [2].

Ο πρόσφατος πόλεμος, οι πολυάνθρωπες «έξοδοι» απ' το Κουβέιτ, το Ιράκ, την Αλβανία κ.λπ. έφεραν στο νου ένα τέτοιο κείμενο, λιγότερο γνωστό από άλλα -νομίζω- αλλά θαυμάσιο στη δραματική παραστατικότητα του.

Αναφέρομαι σ' ένα λόγο -τον *Πλαταιικό* - που έγραψε ο Ισοκράτης, για να εκφωνηθεί στην αθηναϊκή Εκκλησία του Δήμου από τους Πλαταιείς. Οι τελευταίοι είχαν νικηθεί απ' τους Θηβαίους και είχαν διωχτεί κακήν κακώς απ' την κατεστραμμένη πόλη τους (374 π.Χ.).

Όπως είναι γνωστό, οι Πλαταιείς είχαν παλιούς δεσμούς με την Αθήνα - ήταν οι μόνοι Βοιωτοί που την είχαν βοηθήσει στον Μαραθώνα και τη Σαλαμίνα, «*υπ' αρετής και προθυμίας κινούμενοι*» [3]. Φυσικό, λοιπόν, ήταν να καταφύγουν οι ξεριζωμένοι στους συμμάχους τους, ζητώντας τη βοήθειά τους («*μετά τέκνων και γυναικών εις Αθήνας φυγόντες της ισοπολιτείας έτυχον*» [4]). Κι αναθέσανε στον κορυφαίο ρήτορα της εποχής να συντάξει τον λόγο-έκκληση στους Αθηναίους, που θα εκφωνούσαν οι εκπρόσωποί τους. Κι είναι απελπιστικά επίκαιρο τα μέρη εκείνο του λόγου, όπου περιγράφονται οι αθλιότητες της προσφυγιάς και τα πολλαπλά αδιέξοδά της:

«Ποιους θα μπορούσε να βρει κανείς περισσότερο δυστυχισμένους από εμάς, που μέσα σε μια μέρα χάσαμε και την πατρίδα μας και τη γη μας και την περιουσία μας; και τώρα στερημένοι απ' όλα τα απαραίτητα πλανιόμαστε εδώ κι εκεί σαν ζητιάνοι, μη ξέροντας πού να στραφούμε και υποφέροντας σ' όποιο μέρος κι αν καταφύγουμε. Γιατί, αν βρούμε εκεί δυστυχισμένους ανθρώπους, πονάμε, αφού αναγκαστικά, εκτός από τις δικές μας συμφορές, μετέχουμε και στων άλλων τις λύπες. Κι αν πάλι βρεθούμε ανάμεσα σ' ευτυχισμένους, πονάμε ακόμα πιο πολύ: όχι επειδή φθονούμε τα πλούτη τους, αλλά επειδή, μπροστά στην ευτυχία τους, νιώθουμε πιο βαθιά τη δική μας κακοπάθεια. Που εξαιτίας της, δεν περνάμε ούτε μια μέρα αδάκρυτοι, μόνο πενθούμε καθημερινά κι αδιάκοπα τον χαμό της πατρίδας μας και θρηνούμε για την καταστροφή που μας βρήκε.

»Αληθινά, τι νομίζετε πως νιώθουμε βλέποντας τους γονείς μας να ζουν άθλια γηρατειά και τα παιδιά μας ν' ανατρέφονται όχι όπως εμείς είχαμε ελπίσει, παρά να καταντάνε δούλοι εξαιτίας μικροδανείων [5] άλλα να μπαίνουν υπηρέτες, κι άλλα να παλεύουν για τον επιούσιο όπως μπορούν, με τρόπο που δεν ταιριάζει ούτε στα έργα των προγόνων τους, ούτε στην ηλικία τους, ούτε στη δική μας περηφάνια.

»Και το πιο σπαρακτικό απ' όλα, να βλέπεις να χωρίζονται όχι μόνο πολίτες και συμπολίτες, αλλά και γυναίκες απ' τους άντρες τους και θυγατέρες απ' τις μητέρες τους, κι όλοι οι συγγενικοί δεσμοί να διαλύονται, όπως έγινε με πολλούς συντοπίτες μας εξαιτίας της κατάρας που μας βρήκε. Γιατί αφού χάθηκε η κοινή ζωή μας, ο καθένας δεν στηρίζει πια τις ελπίδες του παρά στον εαυτό του μονάχα.

»Και βέβαια, δεν ξαστοχάτε –νομίζουμε- και τις άλλες ντροπές και ταπεινώσεις που φέρνει η φτώχεια και η προσφυγιά, και που εμείς τις νιώθουμε στην ψυχή μας πιο βαριά απ' τους άλλους, αλλά δεν τις ξεστομίζουμε, επειδή ντρεπόμαστε να συζητάμε μία-μία τις δυστυχίες μας...[6]»

Αυτό το μοιρολόι της προσφυγιάς και της ξενιτιάς έρχεται και ξανάρχεται από χίλιες μεριές, με χίλιες φωνές, μεσ' από καιρούς και τόπους. Μα απ' όλα πιο θανατερό, το φαρμάκι της μοναξιάς των εξόριστων, που μνημονεύει ο Ισοκράτης. Δυο αιώνες πρωτύτερα του ο Θέογνης έγραφε:

«Φίλο και σύντροφο πιστό δεν έχει ο πρόσφυγας κανέναν· και αυτό κάνει πιο αβάσταχτη την προσφυγιά»

(«Ουδείς τοι φεύγοντι φίλος και πιστός εταίρος· της δε φυγής τουτ' ανιηρότερον [7]).

Κι άλλους 23 αιώνες μετά ο Λαμεννέ θα πει, σχεδόν ταυτόσημα:

«Δεν έχει φίλους, σύζυγο, γονείς, αδέρφια, παρά μόνο στην πατρίδα. Ο εξόριστος είναι παντού μονάχος [8]».

Κι από μια μακρινή χώρα –τη Μαλαισία- που ο λαός της γνώρισε κι αυτός φοβερές δοκιμασίες προσφυγιάς, αποκρίνεται καταληκτικά η παροιμία:

«Μπορεί να βρέχει χρυσάφι κι ασήμι σε ξένη χώρα, και σπαθιά και λόγχες στη δική σου – κι ωστόσο, τρισκαλύτερα να'σαι στη γη σου».

Κι εμείς οι άλλοι το λιγότερο που μπορούμε να τους δώσουμε είναι «ισοπολιτεία» - μεταχείριση και βοήθεια σαν σε ομότυχους.

Μάριος Πλωρίτης, *Επιφυλλίδες 1989-2004*, Πρώτος τόμος

[1] Ο UNHCR τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ το 1954 Και το 1981. Εκδίδει στη Γενεύη το περιοδικό Refugees.

[2] Βλ. διεξοδικά το άρθρο μου «Νόστος», Το Βήμα, 9.1.1983, και σε Νέα Πολιτικά Α΄, Καστανιώτης 1900, σελ. 237-244

[3] Ηρόδοτος, Η΄, 5.

[4] Διόδωρος, ΙΕ΄, 46.

[5] Όσοι δανείζονταν, έβαζαν «υποθήκη» και το ίδιο το σώμα τους. Κι όταν δεν εξοφλούσαν το δάνειο, γίνονταν δούλοι του δανειστή τους.

[6] Πλαταϊκός, 46-50. Θεωρείται απ' τους πιο γλαφυρούς λόγους του Ισοκράτη, που έξι χρόνια πριν, είχε γράψει τον ονομαστό Πανηγυρικό του.

[7] Ελεγεία Α΄, 209.

[8] Lamennais, Λόγοι ενός πιστού, ΧLI.

Ασκήσεις

1. Το κείμενο αρχίζει με μια αναφορά γενικά στις ΔΟΜΗ, ΣΥΝΟΧΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ *τραγικές θεωρίες των προσφύγων*. Να ανιχνεύσετε πώς στη συνέχεια ο λόγος κινείται, από παράγραφο σε παράγραφο, από το γενικό στο μερικό, από το εδώ (ελληνικός χώρος) στο εκεί (ξένοι τόποι), από το τώρα (σύγχρονη εποχή) στο τότε (αρχαιότητα), από επώνυμους δημιουργούς στο δημοτικό τραγούδι, όσον αφορά το θέμα της προσφυγιάς και των προσφύγων. Με άλλα λόγια, να σχολιάσετε τη δομή του κειμένου και τους τρόπους συνοχής, βλ. και [Έκφραση-Έκθεση Α΄ λυκείου, σ. 272.](#)
2. Να εντοπίσετε τη σημασία των λέξεων *φεύγουν* (πρώτη παράγραφος) και *ξενιτιά* (τρίτη παράγραφος), όπως συζητούνται στο κείμενο. Να λάβετε υπόψη και τους ποιητικούς ορισμούς του [Μπρεχτ](#).
3. Να συζητήσετε την έννοια της *ισοπολιτείας*, όπως την εννοούν οι Πλαταιείς και οι Αθηναίοι τον 4ο αιώνα π.Χ.. Στη συνέχεια, να συγκρίνετε αυτή την έννοια της ισοπολιτείας με τη σημασία που της δίνει ο [Π. Κονδύλης στο κείμενό του, στη δεύτερη παράγραφο](#): *Επιπλέον, ένα γνήσιο ανθρώπινο δικαίωμα θα πρέπει να ισχύει και να απολαμβάνεται παντού όπου υπάρχουν άνθρωποι [...] να μιλάμε για πολιτικά και αστικά, όχι για ανθρώπινα δικαιώματα.*
4. Για ποιους λόγους το κείμενο χαρακτηρίζεται επιφυλλίδα; Να εντοπίσετε τα γνωρίσματα με βάση τα οποία εντάσσεται στο είδος αυτό, βλ. και [Έκφραση-Έκθεση Γ΄ λυκείου, σ. 201.](#) ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ
5. Να σχολιάσετε τη χρήση των εισαγωγικών στις τέσσερις πρώτες παραγράφους.